

KRISTŮV HROB A JEHO PRAŽŠTÍ OCHRÁNCI

Z topografie kláštera božehrobců na Zderaze

PETR ULIČNÝ

Kláster kanovníků Božího hrobu na Zderaze v Praze s kostelem sv. Petra, založený asi kolem roku 1190, byl natolik poškozen za husitských válek, že téměř zmizel z topografie města. Díky bohatým písemným pramenům a několika dochovaným relikviím je možné se pokusit o rekonstrukci jeho stavebního vývoje a předhusitské podoby s chórem zasvěceným Božím hrobu, který byl zřejmě umístěn v západní části kostela. Specifičnost kláštera v rámci Prahy pak dokládá užívání liturgie inspirované obřady v chrámu Božího hrobu v Jeruzalémě.

THE TOMB OF CHRIST AND ITS PRAGUE PROTECTORS. FROM THE TOPOGRAPHY OF THE MONASTERY OF THE CANONS REGULAR OF THE HOLY SEPULCHRE IN ZDERAZ

The Monastery of the Canons Regular of the Holy Sepulchre in Zderaz in Prague with the church of St. Peter, founded around 1190, was so badly damaged during the Hussite wars that it almost disappeared from the city's topography. Rich written sources and several surviving relics allow for an attempt to reconstruct its structural development and its pre-Hussite appearance with the choir consecrated to the Holy Sepulchre, which was apparently located in the western part of the church. The specificity of the monastery as part of Prague shows the use of the liturgy inspired by the operation of the Church of the Holy Sepulchre in Jerusalem.

Klíčová slova — Praha-Nové Město – klášter – božehrobcí – kanovníci Nejsvětějšího jeruzalémského Božího hrobu – Na Zderaze – architektura gotická – liturgie – Jeruzalém – Světec – Miechów

Key words — Prague's New Town – monastery – sepulchre – Canons Regular of the Holy Sepulchre of Jerusalem – Zderaz – Gothic architecture – liturgy – Jerusalem – Světec (Schwaz) – Miechów

Kláster kanovníků Božího hrobu na Zderaze v Praze, nazývaných též křížovníci s dvojítm červeným křížem nebo božehrobcí, byl jedním z nejstarších pražských klášterů. Zároveň je dnes také jedním z nejméně dochovaných a tedy i nejméně poznaným.¹ Zde prezentovaný souhrn poměrně bohatých písemných pramenů dává nahlédnout na několik etap výstavby kláštera. V roce 1227 odkázal klášteru Kojata z rodu Hrabšiců, který ho spolu se svým bratrem Všeborem založil, svůj značný majetek. Sám Všebor klášteru odkázal další majetek někdy před rokem 1238, kdy byly konsekrovány dva oltáře. To zřejmě souviselo se stavební akcí, realizovanou asi z Všeborova daru. Od roku 1256 jsou datovány listiny udělující ve prospěch kláštera četné odpustky, které souvisely s další stavbou vrcholící v roce 1276 posvěcením nového chóru společně s oltářem pod titulem Nejsvětějšího Božího hrobu a sv. Jana Křtitele. Kolem roku 1361 pak byl přestavován klášterní ambit, v němž byla kaple Božího Těla, zmiňovaná v roce 1391, kdy je jako svědek uveden kameňák Henzlin, který se mohl na nějaké stavbě v klášteře podílet. Z ambitu je dnes dochována jeho severní část, přeměněná na obytný dům čp. 275/II. Další akce, týkající se klášterního kostela, probíhala kolem roku 1410 a byla zřejmě dokončena v roce 1415, kdy byl do nově postavené části kostela přemístěn oltář Božího Těla a Nanebevzetí Panny Marie. V roce 1420 byl klášter zničen a podle barokních historiků zůstala před stavbou nového barokního chrámu v roce 1715 z původního kostela stát jen sakristie a fragment presbytáře. Mohly to být pozůstatky chóru západního, zasvěceného Božím hrobu a sv. Janu Křtiteli. Západní orientace a zasvěcení Božím hrobu, jediné známé u chóru kostela ve středověkých Čechách, by tak odráželo zaměření řádu k úctě místa dokládajícího Kristovo zmrtnýchvstání. Chránová služba se řídila liturgií ustanovenou na přelomu 11. a 12. století přímo při chrámu Božího hrobu v Jeruzalémě, jak dokládá rukopis z doby kolem roku 1385, uložený v Univerzitní knihovně ve Vratislavi (Wrocław).

Řád má své počátky v Jeruzalémě doby křížácké vlády, kde při chrámu Božího hrobu ustavil lotrinský vévoda Godefroy z Bouillonu ihned po dobytí města v roce 1099 kapitulou kanovníků, jejímž účelem byla ochrana a uctívání Kristova hrobu. Tu pak v roce 1114 patriarcha Arnulf z Choques přeměnil v regulovaný řád, řídicí se augustiniánskou řeholí. Brzy poté se začal řád šířit

Tento text je součástí připravované disertace na téma architektonické imitace ve středověkých Čechách, zpracovávané pod vedením prof. Jana Royta a prof. Jiřího Kuthana na FF UK v Praze. Za korektury latinských textů děkuji Ondřeji Podavkovi a Janu Zdichyncovi, za cenné podněty oběma anonymním recenzentům.

1 Dějiny kláštera na základě bohaté dochovaných pramenů zpracovala MAŠKOVÁ (1975). Zdejší komunita byla označována různými názvy: *Fratres cruciferi dominici sepulchri Hierosolimitani*, *Canonici regulari sacrosancti sepulchri Hierosolimitani*, *Custodes sancti sepulchri dominici*, *Ordo crucigerorum cum duplice rubea cruce*, nebo *Sepulchreiner* (*ibidem*, pozn. 1 na s. 147).